

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

III. Num vlla poßit esse temperatio prorsus æqualis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

ma, qua illorum substantia constituitur, ope tamen temperationis primarum qualitarum oriantur.

DE MVLTIPlici TEMPERATIONUM genere.

CAPVT II.

Vm igitur quatuor haece principes omnes qualitates ad mediocritatem mutuaque proportionem reduci oportet: refert quidem Galenus in 1. de temperationis libro cap. 2. medicorum quorundam disputationem: quorum alij duo duntaxat, calidum & sicum, humidum & frigidum, temperamenta admittebant: alij quatuor omnino esse contendebant, quemadmodum quatuor sunt qualitarum coniugationes. Sed vniuersè primùm loquendo duplicem ferè temperaturam communis schola distinguit: vt videre est apud eundem Galenum, & Auicennam in 1. fen. p. Car. doct. 3. cap. 3. aliosque complures. In altera qualitarum gradus absolute considerantur, nulla re alia spectata: & praesertim subiecto, in quo temperatio ea insit. Haec temperata ponderis temperaturam nominatur ab illis à philosophis temperatio aequalis arithmetica proportionem. Totidem enim continet singularum qualitarum gradus tantundemque elementorum omnium. Altera consideratur comparatione formarum diuersorum mistorum atque operationum, quae singularum naturae conueniunt. Eamque intemperatam temperaturam seu temperationem ad iustitiam appellant: à philosophis aequalis dicitur geometrica proportionem.

Temperatura duplex.

Iustitia duplex.

An duplex ponderis temperatura.

Temperatura inaequalis duplex.

Novem temperationum genera.

Sed quoniam, vt in 5. Moralium lib. docetur, duplex iustitia est: vna in rerum permutatione versatur, altera in praemiorum ac poenarum distributione: ac prior quidem rerum aequalitatem seruat, posterior autem cuiusque merita aut demerita spectat: eorumque habita, vt par est, ratione, singulis praemia decernit aut supplicia: totum illud posterius temperationis genus in hac posteriori distribuentis iustitiae parte accipitur: qua pro singularum mistorum exigentia siue maioribus aut minoribus meritis, alio atque alio dignitatis ac nobilitatis gradu, qualitates eae singulis tribuuntur. Quamquam dum priorem illam temperationem, quae ponderis dicitur, in duas rursus partiuntur medici: quarum altera aequalis prorsus sit qualitarum omnium gradibus, altera inaequalitatem quandam habeat & vnius aut plurium qualitarum excessum: parum sapienter agere mihi videntur. Quoniam posterior haec temperatio, si ad formam & operationem referatur, iustitiae potius est, quam ponderis: neque ibi potest ponderis & arithmeticae proportionis aequalitas, vbi graduum & intensiois qualitarum inaequalitas admittitur. Ea igitur, quae inaequalis est, duplex esse potest: aut simplex, si vnica crescat qualitas, reliquae sint aequales: aut coniugata, si duae superent qualitates.

Itaque si omnia colligantur, nouem omnino erunt temperationis genera: quatuor simplicia quemadmodum sunt quatuor qualitates, qua-

rum vna potest aliarum mensuram excedere: & totidem coniugata seu composita. Quatuor enim sunt qualitarum earum coniugationes, quarum aliqua vna praecellat ceteris. Et calor quidem ac siccitatis excessus cholericam & igneam temperationem facit: humoris & caloris sanguineam & aëream: frigoris & humoris phlegmaticam & aqueam: siccitatis ac frigoris melancholicam & terream. Et quatuor simplicia genera simplicibus quatuor qualitatibus respondent: quatuor autem composita quatuor elementis: omniaque intemperata vocatur: quoniam aut vna aut pluribus qualitatibus reliquarum modum excedunt. His additur nonum, quod ponderis est ac temperatissimum esse existimatur: propterea quod nulla in eo qualitas alteri dominetur, sed omnes planè sint aequales.

An illa sint temperata simplicia.

Ceterum Auerroes in comm. 7. in primum librum de Caelo, & comm. 48. in posteriorem de ortu & interitu & comment. 10. in 4. Meteorum, & comment. 23. in 10. Metaph. & in 2. lib. colligit cap. 1. & ultimo, & in 1. Canticorum comment. 19. duo reprehendit in hac medicorum sententia. Primum quatuor simplicium temperaturarum genera negat, solaque coniugata admittit: hoc praecipue argumento, quod vnaquaeque qualitas actua, quae est loco formae, passiuam alteram habere debeat sociam & aequalem, tantquam materiam. Et mihi quidem certè non parum suspecta sunt neque, quod sciam, in vilo adhuc satis obseruata fuerunt. Ferè namque ita fit, vt patientes qualitates comitentur eas, quae agentes sunt: & caloris, frigorisque excessus, humoris item aut siccitatis excessum adducat. Non tamen propterea omnino respuo. Tum quia cum patientes qualitates minorem agendi vim habeant, quam eae, quae agentes dicuntur: dum harum altera superat, fieri potest, vt aequalitatem illae retineant. Tum quia agentium alterutra potest cum alterutra patientium consistere: vt calor cum humore in aëre, cum siccitate in igne, & frigus cum humore in aqua, cum siccitate in terra: quare cum naturam habeat ad alterutram quodammodo indifferentem: & si eae, quae patientes sunt, debilitentur: necessarium tamen non videtur eas quoque minui, aut contra, dum eae augentur, simul illas augeri. Itaque & si patientes fuerint aequales, inaequales tamen agentes esse poterunt: aut haec aequales, vbi inaequales illae fuerint. At quoniam maxima est inter illas coniunctio: ferè fit, vt inaequalitas omnis ex duplici qualitate sit composita.

Alterum quod non admittit Auerroes est, inter coniugatas temperationes ea, quae ponderis esse dicitur: de qua multo maior est non inter philosophos modo, sed & inter medicos disceptatio.

NON NVLLA POSSIT ESSE temperatio prorsus aequalis.

CAPVT III.

Vm Galenus temperationem ponderis omni ex parte aequalem nominauit, non solum non admittit Auerroes, sed nullam prorsus esse posse iudicauit Auicenna, subscripteruntque Algazel & Iuritanus in commentario 15. in 1. artis paruae Galeni, & Conciliator

Prima opinio.

Conciliator differ. 18. & Vgo Senensis in 1. fen. Auicenna, & Magnus Albertus tract. 1. lib. 1. de celo cap. 3. & tract. 6. lib. 1. de ortu & interitu cap. 9. alijque plures. Argumentatur enim Auerroes. Primum; si vllum esset huiusmodi corpus, moueri planè non posset; sed in quocunque loco poneretur, siue supèro, siue infero, siue intermedio; vbique quiesceret. Omnis namque motus corporis misti ab elemento ceteris dominante fieri debet: alioqui non est à quo in vnam potius partem, quàm in aliam moueatur. Deinde si æqualibus profus viribus concurrant elementa contraria, nulla fuerit actio, nulla mistio: sed vt vicissim agant, impares esse oportet vires, & dominantem aliquam, cui productio formæ attribuat, ne tamen vnus fiat interitus & alterius ortus, sed mistum quidpiam existat; inter eas necesse est proportio quædam sit. Postremò mista omnia firma esse debent optimèque compacta, & idè abundare terra & aqua.

2. Nihilominus in alteratricibus qualitatibus ali-quod fieri eiusmodi mistum posse, cõtendit Thomas de Garbo quæst. 5. Medicinalis summa: immò & in alteratricibus simul & motricibus Iacobus Foroliuensis quæst. 6. in 1. fen. tametsi corpus illud minimè naturalem & conuenientem dispositionem haberet. Denique Marsilius & Albertus Saxo in quæstionibus, quas de hac re in posterio-rem de ortu & interitu librum scripserunt, in alterutro, non in vtròque simul, qualitatim gene-
Authores sen-
sentia.

Ego verò de hac tota controuersia ita statuo. Principio existimo nullum fieri mistum posse, in quo æqualis elementorum omnium existat quantitas; sed maiorem terræ & eorum, quæ minùs agunt, debere esse molè. Alioqui ea, quæ ad agendum sunt robustiora, imbecilliora cætera omnino corrumpent; atque in tuam naturam commutarent: neque vllum fieret mistum, sed simplicis vnus corporis ortus & alterius interitus. In motricibus autem qualitatibus nullum quidem esse in natura puro mistum profus æquale: quoniam ipsa, cum deorsum omnia moueantur & in grauibus elementis viuunt, aqua, & terra, vt est in tex. 49. posterioris libri de ortu & interitu, sanè in omnibus abundat grauitas. Fieri tamen ali-quod; me quidem iudice; non est ex eorum numero, quæ *aduiant* nominantur. Si enim aut maior grauitas elementorum grauium ita cum leuibus pugnet, vt ab exteriori quopiam leuium operatio iuuetur; aut quoniam leuia calorem habent, qui magis ad agendum valet; ea sit inter illa proportio, vt plures substantiarum & alterantium qualitatium gradus pereant in grauibus, quàm in leuibus elementis; motrix qualitas, quæ substantiæ formam & alteratrices qualitates consequitur, æqualis esse poterit in vtrisque cum tantundem grauitates in maiori grauium elementorum quantitate esse possit, quantum est in leuibus leuitatis, quæ formam habeant & alteratrices qualitates magis intensas.

Porro hoc mistum aut nullo modo sua natura moueretur loco, nisi ab exteriori aliqua iuuaretur causa, maiori scilicet pondere aut leuitate addita, quæ grauitatem interiorum vel leuitatem ad impellendum deorsum vel sursum opposita qualitate superata iuuaret. Quod nequaquam videre debet mirum; cum ne reliquorum quidem misto-

rum inanimatorum formæ vllius motus localis principium sint, sed ab elemento dominante moueantur omnia: quædam autem habeat alias meliores ac prestantiores operationes, quæ ab illius quòque misti forma oriuntur. Aut loco quòque moueretur. Quoniam si in ignis regione poneretur, deorsum a tribus reliquis elementis traheretur: si in aère, traheretur a duobus, igne duntaxat resistente; siquidem nec aër nec elementum vllum in proprio loco mouetur aut mouet, sed quiescit vnum quòdque; maiorque est impetus elementaris naturæ, quæ extra suum locum reperitur, quàm sit conatus naturalem locum retinendi. Eandem ob causam ex terra & aqua sursum ascenderet; naturalèque quietis locum ita in medio elementorum occuparet, vt partim in aère esset partim in aqua. Aut demum deorsum potius, quàm sursum, impelleretur. Tum quia cum maiorem grauium elementorum molem contineret, in eorum potius loco esse vellet. Tum quia grauitas efficacior est ad agendum, quàm leuitas, etsi æquales sint vtriusque qualitatis gradus. Et de motricibus quædam qualitatibus hæc affirmo.

De alteratricibus autem duo planè contendo. 4. Alterum; in mistis inanimis motionem eam fieri posse. Homogeneam enim & sui vbique similem naturam habent; neque organorum aut dispositionum diuersitate indigent. Et quamuis in æquales initio oporteat quantitates esse; vt inter eas oriar pugna: fieri tamen potest, vt quæ inæquales ante motionem fuerunt, tandiu vicissim agant & patiantur, vt æquali tandem concordia componantur. Cum elementa præsertim, quæ minorem agendi vim habent, maiorem adiciant ad motionem corporis molem, qua virium imbecillitatem compensant: & aliunde etiam interdum ab exteriori quopiam iuuari possunt. Non esset tamen hoc mistu sua natura incorruptibile: quoniam contrarijs & repugnantibus principijs cõstaret, quæ cum graduum æqualitate inæqualem agendi vim habent; & apta sunt interitum illi adferre, reque ipsa adferrent: si præsertim eorum aliquod excitatum aliunde atque adiutum maiore impetu aduersus contrarium suum insurgeret.

Alterum; in mistis, quæ vitam quoque habent & animam, insitam quidem temperationem eiusmodi esse non posse, vt sit prioris æqualis, propter maximam nimirum organorum & partium diuersitatem, atque ad eò operationum, quas exequi debeat. Hæc enim omnia diuersitatem magnam, varietatem, & inæqualitatem temperationum postulant. Aduentitiam tamen in aliqua fortasse parte æqualem fore: quoniam qualitas, quæ ex insita temperatione exilit est aut robustior, potest ab aduentitia ita augeri aut minui vt æqualis euadat. Hanc in tactus subiecto fortasse reperias; atque in interiori manus cute seu extremorum digitorum: temperatissimi hominis quæ fuit Galenus. Cæterum vniuersa corporis partes nequaquam ad æqualitatem hæc adducuntur. Et enim per multa sunt, quæ functiones suas non exercerent: & eor quidem abundare oportet calore, cerebrum autem frigore, siccitate ossa, alia alia aliqua qualitate. Quod si animal vniuersum, non vnaqueque illius pars consideretur; probabile dixerim posse hanc aduentitiæ seu actuatæ potius temperationis interdum æqualitatem effici. Nam si pars vna calidior fuerit, altera frigoris

tantundem habeat, eodemque modo tributa sint ceteræ qualitates: ea fiet æqualitas, qua in toto animali caloris, frigoris, humoris, & siccitatis tantundem sit. Atque hæc temperatio si vlla fuerit, optima sanè & maximè sana fuerit: quoniam maximam habebit contrariorum omnium qualitatum proportionem: maximèque ab extremis distabit, quæ illam turbare possunt aut dissolvere.

Hæc si ita sunt, nullo modo querendū est mistū, quod perfectè & omni ex parte sit æquale, tum elementorum quantitate, tum mouentibus & alterantibus qualitatibus, tum verò in animalibus insita & aduentitia temperatione: sed interdum in horum fortasse aliquo. Ea que æqualitas, quæcumque fuerit, in impartibili consistet qualitatum earum mediocritate, quarum æqualitas fuerit, vt si vel minimum ab ea discesserit, non sit amplius æqualitas ponderis, sed verè inæqualitas. Quam ob causam principio admonui parum scientes medicos duo distinxisse tēperationis ponderum genera; æquale alterum, alterum inæquale. Nam si ponderis temperatio sit, æqualem eam esse necesse est. Et quemadmodum in cap. 3. lib. antea notati argumentatus est Galenus aduersus eos, qui temperatam naturam omiserāt: tanquā opimam substituentes eam, in qua calidum præset frigido & humidum sicco: licet & nobis illum ipsum virgere, dum intemperatam temperatam nominat. Si enim temperatus status est, neutrum alterum superare debet: sin intemperatus, necesse est exuperet altera oppositionum pars.

Verūm hæc de temperatione vniuersè dicta sufficiant. Iam de viuientium & maximè animalium temperatione dicendum. Illudque explicandum in primis quod duplicem aut etiam triplicem in illis temperationem, insitam, aduentitiam, & actuatam nominauimus.

DE TRIPLICI VIVENTIVM temperatione innata, aduentitia, & actuata.

CAPVT III.

Vna totius corporis temperatio esse non potest.

DE viuientium igitur, & animalium maximè, temperatione dicturus, principio accipiam, non posse in toto animalis corpore vnicam temperationem esse. Quoniam partes quasdam manifestum est durissimas esse, siccas, & frigidas; vt ossa: alias molles & humidas, vt carnem: alias calidas, vt cor: frigidas alias, vt cerebrum. Sanè hoc magno opere differunt ab inanimis animata: quod illorum corpora homogenea sunt & eadem vbique temperatione constantia: horum autem heterogenea esse ac diuersitatem partium habere oportuit, quibus diuersas animæ operationes obirent. Firma quidem & solida esse debuerunt: & ideo terrea, sicca & frigida. Sed vt nutrirentur, crescerent, simile sibi gignerent, sentirent, & incederent, necessarium fuit ea esse calida & humida.

Temperatio innata.

Ita factum est, vt quoniam hæc in vna & eadem temperatione consistere non poterant, duplex ea omnino esset. Vna innata, altera influens & aduentitia.

A Innata tēperatio ea est, quæ singulis partibus insita est, atque ex quatuor duntaxat elementorum qualitatibus permixtis consistat. Et ideo vt antecedens materia dispositio ad suscipiendam animam consideratur immediatè & equè per omnes corporis partes diffusa est: non eadem in omnibus, sed alia atque alia in carne, ossè, ac cæteris, ab eundemque anima multo tempore conseruatur quouique putrescat corpus. In ea tamen vbique abundat frigus: & eum frigore in quibusdam partibus coniungitur siccitas, vt in ossè: in alijs humor, vt in carne. Nam vt corpus esset solidum, consistens, & densum, abundare vbique oportuit elementa densiora, quæ frigida sunt, atque vt diuersè distinguerentur partes cum frigore aut siccitas, aut humor coniungi debuerunt.

Temperatio influens.

B Influens verò & aduentitia temperatio, ea dicitur, quæ ex actione nascitur vnius partis in alia. Neque enim hæc animam antecedit velut illius dispositio, sed tanquā effectus potius consequitur: nec tam in materia, quam in forma consideratur: alioque constat meliori multo qualitatum genere, quam sint elementares omnes: cum calorem, habeat vitalem, non vilius elementis, sed ipsius animæ proprium. Et ideo tum est operandi principium, tum ab ea maximè pedit vita: nec si abiicit anima, potest diutius in corpore conseruari. Calore autem & humore potissimum abundat, quoniam ad operandum, viuentisque conseruationem tota comparata est. Immo nil aliud est, quam calor ipse vitalis, quatenus in spiritu fundatur & humido primigenio sustentatur. Calore nāque & humore tota consistit vita. Quo fit, vt in omnibus quidem partibus & corporis membris tēperatio hæc insit: in corde tamen potissimum tanquā in fonte & principio resideat: quoniam in eo sedes est caloris & officina spiritus: atque inde tum spiritus tum calor ad omnes reliquas partes deriuatur & funditur. Itaque magno opere omnino præstat prior posterior hæc tēperatio: eamque verè dixeris esse inter eas comparationem, quæ est inter materiam & formam, corpus & animam.

Temperatio actuata.

C Ceterum vt ex materia & forma, corpore & anima, coniunctum quidpiam efficitur profus perfectum, ita ex ambabus illis copulatis tertia existit omni ex parte absoluta totius viuentis temperatio. In qua cum semper abundet calor, iure optimo proprium is existimatur esse animæ instrumentum. Sed quamuis ea sit vna per totum corpus diffusa, partium tamen illam ac membrorum diuersitatem non tollit, que viuētibus necessaria est. Nam & in ea continetur, innata illa temperatio, quæ in diuersis partibus diuersa est: & actio influxusque vnius partis in alias non est vbique æqualis; sed in propinquiores vehementior, debilior & fractior in eas, quæ magis distant. Hanc enim ob causam propinquiores cordi partes maiorem habent calorem, quam ea, quæ remotiores sunt.

Actuata prioribus non distincta.

E Tertiam hanc temperationem actuatam medici appellarunt: sed eam credendum non est re à duabus prioribus distinctam esse. Sicut enim coniunctum, quod ex materia & forma, corpore & anima efficitur, rem nullam à partibus illis diuersam significat: sic tertia hæc temperatio, quæ ex innata per influentem actuata in corporibus nostris existit, quadam duntaxat earum coniunctione consistit.